

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

571

שיחת רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • דברים תשפ"ב

המשנה. אך יש עוד מנהגים נוספים שאינם מדין המשנה, שכבר משבעה עשר בתמוז ואילך לא מסתפרים, ואין עושים חתונות בימים אלו, והם מנהגים שאינם כתובים בגמרא, אלא תוספת, מנהגים שנוספו בדורות מאוחרים יותר, כדי לזכור ולא לשכוח את החורבן.

ויש גם ארבע תעניות זכר לחורבן: עשרה בטבת, שבעה עשר בתמוז, תשעה באב, וצום גדליה, והם כבר תקנה מוקדמת מזמן הנביאים, וכפי שמוזכר בדברי הנביא זכריה (ח, יט) צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי. ומהו הטעם לתקנת תעניות אלו? הנה לכל דיני התורה איננו יודעים את הטעם האמיתי, שהוא סתרי תורה, והרי התורה קדמה לעולם, ויש בה טעמים נסתרים שאי אפשר לדעת, כמו מצות פרה אדומה, שטעמה הוא מסתרי תורה, אבל לתקנות שנתקנו יותר מאוחר יש טעם וסיבה, ומהו הטעם והסיבה לתקנת התעניות.

וביאר בזה הרמב"ם (הלכות תעניות ה, א) "יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן **כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה** ויהיה זה זיכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזיכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר והתודו את עוונם ואת עון אבותם", עכ"ל.

והיינו שסיבת התעניות היא לעורר לחזור בתשובה ולתקן את החטאים, כי החורבן בא על ידי חטאים, וצריך לתקן את החטאים של החורבן. וכל ארבעת התעניות נתקנו על זה: עשרה בטבת הוא היום שבו התחיל המצור על ירושלים, ובשבעה עשר בתמוז הובקעה העיר, ובתשעה באב חרב בית המקדש, ובצום גדליה גם כן נהרג גדליה בן אחיקם ואבדה שארית הפליטה שנשארה בירושלים אחר החורבן, וכל זה היה מחמת החטאים, ולכן תיקנו תעניות, לעורר לחזור בתשובה מהחטאים שגרמו את החורבן.

ועיקר החטאים אמרו בגמרא (יומא ט, ב) שמקדש ראשון חרב על שלוש עבירות עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ומקדש שני חרב על שנאת חנם. וכבר הזכרנו מה שאמרו בגמרא שם, ראשונים שנתגלה עוונם נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עוונם לא נתגלה קצם, והיינו כי בבית ראשון היה החטא גלוי וברור להם, שעברו על שלוש עבירות, וחזרו בתשובה ותיקנו את החטא, ולכן לאחר שבעים שנות גלות בבל נבנה בית המקדש השני.

אבל בבית שני היה חטא אחר, של שנאת חנם ומידות רעות, וחטא כזה של חיסרון במידות – לא מרגישים את החטא, כי כל אחד חושב שהוא צודק ובטוח שעושה כדן ואין לו חטא כלל, וזהו 'לא נתגלה עוונם', שלא היה החטא גלוי להם, כי לא הרגישו את החטא, ואם לא מרגישים את החטא לא שייך תשובה, ואי אפשר לחזור בתשובה, ולכן החורבן נמשך.

אוי לבנים שגלו מעל שולחן אביהם

ומה הייתה המטרה של בית המקדש, מה בית המקדש הוסיף? בית המקדש השפיע קדושה וקרבת אלוקים, עד כדי כך שאמרו בגמרא (ברכות ג, א) כי מיום שחרב בית המקדש בכל יום יש בת קול שאומרת: מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם.

הרי לנו המחשה לקרבת אלוקים שהייתה בזמן בית המקדש, שהרגישו שיש לנו אבא ואנחנו בנים, 'על שולחן אביהם', שיושבים ביחד עם האבא ליד השולחן, עם כזה אבא, כזה תענוג של קרבת אלוקים, ועכשיו לאחר החורבן 'אוי לבנים שגלו מעל שולחן אביהם', זה מה שחסר!

אין לנו מושג לתאר מה היה לפני החורבן, ובעוונותינו חסרנו כל זאת.

שמחנו בישועתך – בביאת המשיח

והנה אנו אומרים בתפילת שבת ויום טוב בברכה הרביעית: קדשנו במצוותיך וכו' שבענו מטובך ושמחנו בישועתך, ויש להתבונן מה היא הישועה שעליה מבקשים 'שמחנו בישועתך', על איזה ישועה מתכוונים? ופשוט הדבר, כי הכוונה היא לישועה בביאת המשיח, שעליה אנו מחכים, וכפי שמבקשים גם כל יום בתפילה: 'את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך', הישועה שכלל ישראל צריך זה שיבוא משיח, ועל זה מבקשים וקרנו תרום בישועתך.

בין הזמנים אינו זמן של פריקת עול

מה שנוגע למעשה עכשיו לתקופת בין הזמנים שתבוא אחרי תשעה באב, חשוב לדעת שאין זמן של פטור מתורה, ואמנם יש צורך במנוחה, אבל לא פריקת עול, וצריכים להיזהר שלא לבוא לפריקת עול ח"ו, כי הפורק ממנו עול תורה נותנים עליו עול יותר גרוע, עול מלכות ודרך ארץ, כמו שאמרו חז"ל בפרקי אבות (ג, ה).

וידוע מה שהיה בבין הזמנים שעברו, שהיו דברים מאוד לא טובים בבין הזמנים, כי זה זמן שחסרה זכות התורה, שיש פריקת עול, ומרגישים כאילו שאין חיוב של תורה בימים אלו, וכאמור אמנם כן יש צורך במנוחה, לפי הצורך, ובדאי צריך לנוח, מי שזוקק למנוחה, כל אחד לפי מה שהוא צריך, אבל סתם פריקת עול זה חטא.

וזה נוגע גם לבחורים, אם יוצאים לטיולים, זה דבר מסוכן, וכבר היו בעבר אסונות רח"ל, ויש סיבות בדרך הטבע, אבל זה לא בדרך הטבע אלא בהשגחה, כי אין זכות התורה ויש פריקת עול תורה, ואמרו חז"ל (אבות ו, ב) שבכל יום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרות: **אוי להם לבירות מעלבונה של תורה**, וזו הסיבה לאסונות שהיו בבין הזמנים.

וגם בעלי משפחה, אם צריך נוסעים ביחד לנוח, אבל צריך שיהיה הכל ברצינות, בלי פריקת עול, כי כבר היו אסונות רחמנא ליצול.

כל השנה צריכים להצטער על החורבן

והנה בשולחן ערוך אורח חיים סימן א' כתב "ראוי לכל ירא שמים שיהא מצר ודואג על חורבן בית המקדש", היינו שיש צורך גם בכל ימות השנה לא לשכוח מחורבן בית המקדש, ולהצטער על מה שאין בית המקדש, ומהו הצער, מה לא טוב ומה חסר? **חסרה השפעת הקדושה!** וכמו שדיברנו בשיחות הקודמות שבית המקדש השפיע קדושה על כל כלל ישראל, ומכוח השפעת הקדושה כל ההנהגה הייתה אחרת לגמרי.

ולכן הביא במשנה ברורה שם מהשלי"ה, שיש תקנה לומר בכל סעודה על נהרות בבל, ובימים שאין אומרים בהם תחנון אומרים שיר המעלות בשבט השם את שיבת ציון, והמטרה בזה היא לזכור את החורבן ואת הגלות, ויש שני דברים: חורבן בית המקדש, וגם הגלות, כי ארץ ישראל גם כן משפיעה קדושה, כמו שמצינו בגמרא (עין נדרים כב) שמי שנמצא בארץ ישראל קדושת הארץ משפיעה עליו, והם שני דברים שמשפיעים קדושה, בית המקדש וגם ארץ ישראל.

ובכל יום אנו מתפללים שלוש פעמים: ולירושלים עירך ברחמים תשוב, ותשכון בתוכה כאשר דיברת, ובנה אותה, בנין עולם! בקשה על בית המקדש, שייבנה במהרה בימינו, ובכל יום מבקשים כן במפורש בסדר התפילה, וגם בשבת ויום טוב שלא מבקשים במפורש 'לירושלים', אבל אומרים בקיצור בברכת רצה: והשב את העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל, והיינו גם כן בית המקדש, שהוא 'דביר ביתך'. **ככה כל השנה מבקשים תפילה ותחנונים שיהיה בית המקדש**, וכמו שכתב בשולחן ערוך שצריכים כל השנה להצטער ולזכור את החורבן.

אמנם כתב במשנה ברורה שם, כי עם כל הצער שמצטערים על החורבן, אבל התורה והתפילה צריכים להיות בשמחה, ובזמן שעוסקים בתורה יש שמחה, כמו שכתוב (תהלים יט, ט) פיקודי השם ישרים משמחי לב, וגם התפילה היא בשמחה, כמו שהביא המסילת ישרים בפרק י"ט מדברי המדרש: כשאתה מתפלל יהא לבך שמח עליך, שאתה מתפלל לפני מלך שאין כמוהו, מלך מלכי המלכים הקב"ה רוצה לשמוע אותך, ומחכה שתתפלל ותבקש ממנו, וזוהי שמחה גדולה.

טעם התעניות ומנהגי האבלות

וכאמור גם בכל ימות השנה צריכים להצטער על החורבן, אבל בחודש אב יותר מזה, וכמו שאמרו במשנה (תענית כו, ב) משכנכס אב ממעטין בשמחה. מראש חודש אב ואילך צריכים למעט בשמחה, והמשנה קובעת את הדינים ומפורש גם בגמרא שם מה היא השמחה ובאיזה שמחה ממעטין, וזהו דין

וכן בהמשך הברכה 'כי לישועתך קיוונו כל היום', על איזה ישועה אנו מחכים ומקווים? מחכים למשיח! 'כל היום' מחכים למשיח, וצריכים לחכות למשיח, כמו שידוע שהחפץ חיים היו לו בגדים מיוחדים מוכנים כבר, לקבל בהם פני משיח צדקנו, כי בכל יום יכול להגיע משיח, וכמו שאמרו (סנהדרין צח, א) היום – אם בקולו תשמעו.

וזהו הישועה שאנו מבקשים עליה גם בשבת ויום טוב, שמחנו בישועתך, אותה הישועה שמבקשים גם בברכת את צמח דוד, שיבוא המשיח!

החירות האמיתית – רוחניות וקדושה

ועוד אנו מבקשים בכל יום 'תקע בשופר גדול לחירותנו', ומה היא החירות, על איזה חירות מתכוונים? חירות רוחנית! כמו שאמרו חז"ל (אבות ו, ב) שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, עסק התורה נותן לאדם חירות רוחנית, שהיא החירות האמיתית.

וזהו שאנו מבקשים תקע בשופר גדול לחירותנו, כמו שכתוב גם בפסוק (ישעיה כז, יג) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, והמשך הפסוק ובאו האובדים בארץ אשור והנידחים בארץ מצרים והשתחוו להשם בהר הקודש בירושלים, והיינו שהשופר הגדול ישפיע את זה, שישתחוו להשם בהר הקודש בירושלים, השופר הגדול יעשה השפעה רוחנית על כלל ישראל שיקבלו זכויות להגיע לירושלים לבית המקדש, להר הקודש בירושלים, ועל זה מבקשים תקע בשופר גדול לחירותנו, החירות האמיתית!

ישא נס לקבץ גלויותינו, באותו הזמן יהיה גם קיבוץ גלויות, כמו שכתוב ובאו האובדים בארץ אשור והנידחים בארץ מצרים, וכל הגלויות מכל העולם יבואו וישתחוו להשם בהר הקודש בירושלים. זוהי ההשפעה שתהיה אז, שיהיה קיבוץ גלויות, והמטרה היא: והשתחוו להשם בהר הקודש בירושלים, ומה המעלה בירושלים? הקדושה! השפעת הקדושה.

ההתעלות והמדרגות בעסק התורה

וכך גם עסק התורה משפיע קדושה וחירות רוחנית, כמו שאמרו בפרקי אבות שם שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה "וכל מי שעוסק בתורה הרי זה מתעלה" שנאמר וממדבר מתנה ומנחליאל במות.

ופסוק זה הובא גם בגמרא (עירובין נד, נדרים נה) ואמרו שם, מאי דכתיב וממדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות וגו' כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל תורה ניתנה לו במתנה שנאמר וממדבר מתנה, וכיון שניתנה לו במתנה נחלו קל שנאמר וממתנה נחליאל, וכיון שנחלו קל עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות, ואם מגיס לבו הקב"ה משפילו שנאמר ומבמות הגיא וכו', ע"כ.

והיינו שיש דרגה של 'תורה במתנה', והיא הצלחה בתורה למעלה מן הטבע, כי יש הצלחה שאדם זוכה כפי היגיעה, וכמו שאמרו (מגילה ו, ב) יגעתי ומצאתי תאמין, אבל יש גם מתנה, בלי חשבונות. זה נקרא כמדבר, וזה הטבע, וזה על ידי הזכויות שאדם עושה עצמו כמדבר.

ומדבר פירושו שהוא הפקר לכל, ובמפרש בנדרים שם כתב: "מלמד תורה בחינם לכל", והיינו שכל מי שרוצה ללמוד תורה, הוא מוכן ללמד אותו, ומלמד תורה לכל אחד ואחד, בלי חשבונות. זה נקרא כמדבר, וזה זוכים לתורה במתנה – הצלחה בתורה למעלה מן הטבע.

וכיון שניתנה לו במתנה נחלו קל, והיינו עוד דרגה יותר גדולה, וכיון שנחלו קל עולה לגדולה, היינו שזוכה גם להשפיע על אחרים, וכל זה מתחיל בזכות שהוא עושה עצמו כמדבר, ללמד לכל אחד ואחד! למי שרוצה, ואפילו ללמד אל"ף בי"ת למי שצריך ללמוד אל"ף בי"ת, ומדבר' אזי 'מתנה' – בזכות זה זוכים להצלחה בתורה, וההמשך הוא 'במות' שעולה לגדולה ומשפיע, ונעשה ראש ישיבה או רב גדול, מרביץ תורה גדול שמשפיע על אחרים, הכל בזכות המדבר', שעושה עצמו הפקר לכל.

ואמנם 'מבמות הגיא' אם הגיס לבו הקב"ה משפילו, כי גאוה זה הדבר הכי גרוע, שהוא כבר מחשיב את עצמו, ואם אדם מחשיב עצמו במשהו זה דבר מאד מסוכן, שהוא תועבת השם, (משלי טז, ה) תועבת השם כל גבה לב, וצריך להבין שאין במה להחשיב את עצמו, כי זה לא 'הוא', אלא הכל חסדי שמים ורחמי שמים, ולא בכוחו ועוצם יד.

והדרך למעשה להגיע לכל הדברים האלו היא על ידי קביעות לימוד המוסר, וכבר אמרו (יומא לח, ב) הבא ליטהר מסייעין אותו, ומהו 'בא ליטהר', **כיצד באים ליטהר ומה עושים? לומדים מוסר!** זה נקרא בא ליטהר, שרוצה לדעת מה אמר המסילת ישרים, מה אמר השערי תשובה ומה אמר החובות הלבבות, מה הם אומרים, ומה עושים למעשה. זהו 'בא ליטהר', ואז 'מסייעין אותו' וזוכה לסייעתא דשמיא למתנה ולנחליאל ולבמות, עם הצלחה עד כדי כך שזוכה גם להשפיע על אחרים.

גודל זכויות המשפיע על אחרים

ומי שמשפיע על אחרים זה זכויות עצומות, כמו שכבר דיברנו בעבר שכל הזכויות של המושפעים שייכים למשפיע ונוזקים לזכותו.

וכך כתב בחובות הלבבות (שער אהבת השם פ"ו) "וראוי לך אחי לדעת, כי זכויות המאמין, אפילו אם יהיה מגיע אל התכלית הרחוקה בתיקון נפשו לאלוקים יתברך, ואילו היה קרוב למלאכים במידותם הטובות ומנהגיהם המשובחים והשתדלותם בעבודת הבורא ואהבתם הזכה בו, אינם זכויות מי שמורה בני אדם אל הדרך הטובה ומיישר הרשעים אל עבודת הבורא, שזכויותיו נכפלות בעבור זכויותם בכל הימים ובכל הזמנים", עכ"ד.

והיינו שאפילו אם אדם יעשה מעשים טובים עם כוחות של מלאך! הוא לא יגיע לזכויות של מי שמשפיע על אחרים, כי מי שמשפיע על אחרים יש לו את כל הזכויות של המושפעים ממנו, והמושפעים משפיעים הלאה, והכל נזקף לזכותו, ואין לשער את הזכויות של מה שמשפיע, שההשפעה נמשכת ונמשכת לדורי דורות.

וגם כשהוא כבר בעולם האמת וכבר אינו חי בעולם הזה, אבל ההשפעה נמשכת מכוחו, והוא כל הזמן מקבל עוד ועוד תוספת זכויות, ולמרות שבמתים חפשי (עיין שבת דף לו) וכבר אינו יכול לעשות מעשים טובים בעצמו, אבל יש תוצאות בעולם הזה מכוח השפעתו, והוא זוכה בהם לעוד זכויות ועוד תענוגי עולם הבא שאין לשער.

וזהו שאמרו חז"ל על משה רבינו (אבות ה, יח) משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו, והיינו שכל הזכויות שעושים כלל ישראל עד סוף כל הדורות, שייכים למשה רבינו ונוזקים לזכותו, ולכאורה וכי חסרות זכויות למשה רבינו?

אמנם הביאור הוא, כי יש תענוגי העולם הבא שעין לא ראתה, ואין סוף לתענוגים האלה! וגם משה רבינו שכבר יש לו עולם הבא שאין לשער, עדיין אפשר ושייך להוסיף עוד ועוד תענוגים שאין להם סוף, כי אין לנו מושג מה זה העולם הבא, וגם הנביאים לא ידעו מה הם תענוגי העולם הבא, כמו שנאמר עין לא ראתה אלוקים וזולתך (עיין ברכות לד).

ועל זה אמרו כי משה רבינו בזכות שהשפיע וזיכה את הרבים, הרי כל הזכויות ממשכות הלאה, כי הוא קיבל את התורה מסיני, וכל התורה שיש לנו בכתב ובעל פה, כל התורה שאנו עוסקים בה וכל המצוות והמעשים הטובים, זה בא מהשפעת משה רבינו, ומגיע לו עבור זה עוד ועוד תענוגי העולם הבא שאין להם סוף, בזכות זיכו הרבים.

אבל הדרך לכל זה מתחיל על ידי 'בא ליטהר', והבא ליטהר זה שלומדים ספרי מוסר, בקביעות יום יומית, ולא משנה כמה זמן שלומדים, אפילו חמש דקות זה גם טוב, ואמנם בישיבות יש קביעות חצי שעה בכל יום, ובאלול מוסיפים עוד רבע שעה של מוסר, אבל גם בעלי משפחה, שכבר אינם לומדים בישיבות, אם בכל יום לומדים קצת, אפילו חמש דקות, בספרי מוסר שמעניינים [לימוד שמשעמם אינו משפיע], על ידי זה כל החיים משתנים, וגם הבית משתנה לגמרי, ונהיה בית מאושר עם חיים מאושרים, אשריך בעולם הזה. זו הדרך.

וברוך השם שיש לנו דרך האיך להגיע לכל המעלות הרוחניות הגדולות ולחיים טובים ומאושרים בעולם הזה ובעולם הבא, בעזרת השם נזכה לסייעתא דשמיא, עם כל כלל ישראל הזקוקים לסייעתא דשמיא.

לעילוי נשמת
רבי **ישעיה** בן רבי **משה** זצ"ל
נלב"ע ט"ו אלול תשפ"א
תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון הצדיק
רבי **משה** בן **עיסא מלכה** זצוק"ל
מייסד וראש ישיבת אהל משה ב"ב וענפיה
נלב"ע י"א אב תשע"ב - תנצב"ה

לעילוי נשמת
הרב **משה** בן הרב **שמואל הלוי** זצ"ל
מנהל תלמוד תורה תשב"ר חזון איש
נלב"ע כ"ג תמוז תשפ"ב - תנצב"ה

ברכת מזל טוב לידידינו הרה"ג רבי **רפאל מאיר** שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונו באירוסים בנו החתן המופלא **אהרן** נ"ו מתלמידי רבינו שליט"א עב"ג שתח"ל - יזכו לבנות בית נאמן בישראל בנין עדי עד!